

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СЕРЕДОВИЩЕ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ...	5
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	25
РОЗДІЛ 3. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	50
РОЗДІЛ 4. ТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	98
РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ВИРОБНИЧОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІДПРИЄМСТВ	130
РОЗДІЛ 6. ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ОПЕРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ	158
РОЗДІЛ 7. СТРАТЕГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ	201
ВИКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	219

ВСТУП

Міжнародне підприємництво, яке являє собою підприємницьку діяльність того чи іншого економічного суб'єкта у двох і більше країнах, має значні відмінності в порівнянні з веденням бізнесу в рамках однієї країни. Міжнародні підприємства стикаються з дією низки факторів, про які національним компаніям не доводиться навіть думати. У зв'язку з цим стає очевидною необхідність ретельного вивчення особливостей ведення міжнародного підприємництва.

Управління міжнародним підприємством суттєво відрізняється від управління підприємством, що працює лише на внутрішньому ринку. Така відмінність породжується наступними причинами: різниця культурних, економічних, політичних, юридичних систем країн світу; додаткові труднощі в координації та контролюванні розосередженої по світу діяльності; обмеження міжнародної діяльності рамками державного втручання різних країн в економічні процеси; необхідність конвертування валют при проведенні міжнародних трансакцій тощо. Разом з тим, вихід підприємства на зовнішні ринки відкриває перед ним чималі перспективи, серед яких: ширші можливості для збуту продукції, доступ до ринків сировини, капіталу та інших факторів виробництва.

Розширення міжнародної діяльності вітчизняних підприємств важливе для економічного зростання країни, її включення у європейську та світову спільноту, що набуває особливої актуальності у контексті інтеграції України в Європейський Союз. Це обумовлює потребу у знаннях і розумінні основних засад здійснення підприємницької діяльності в умовах міжнародних економічних відносин. Саме розкриттю таких засад присвячений даний навчальний посібник, у якому висвітлюються тенденції зовнішнього середовища міжнародного підприємництва, види та структура суб'єктів міжнародного підприємництва, основи торговельної та інвестиційної діяльності міжнародних підприємств, форми міжнародного виробничого співробітництва підприємств, особливості валютно-фінансових операцій міжнародних підприємств, формування стратегії та організаційної структури управління підприємствами в умовах участі у міжнародних економічних відносинах.

Теоретичний матеріал посібника супроводжується ситуативними вправами у формі кейсів для обговорення, що дозволяє студентам набувати навичок застосування отриманих теоретичних знань для розв'язання реальних проблем управління міжнародним підприємством. Кейси дають можливість студентам в процесі групового обговорення проаналізувати реальні конфліктні ситуації ділового життя міжнародних підприємств та запропонувати шляхи вирішення представлених проблем.

РОЗДІЛ 1

СЕРЕДОВИЩЕ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

- > *Феномен глобалізації: сутність, рушійні сили, вплив на міжнародне підприємництво*
- > *Міжнародні організації як складова інституційного середовища міжнародного підприємництва*
- > *Врахування відмінностей між країнами у міжнародному підприємстві*

*«Заперечувати глобалізацію – все одно,
що заперечувати закони гравітації» –
Кофі Аннан*

Кофі Аннан

Феномен глобалізації: сутність, рушійні сили, вплив на міжнародне підприємництво

Сучасні процеси трансформації світової економіки ведуть до формування якісно нового середовища функціонування міжнародних підприємств.

Під *середовищем міжнародного підприємництва* розуміється сукупність факторів, які формують умови ведення міжнародної підприємницької діяльності, прямо або опосередковано впливають на підприємства, визначають їх можливості та стратегічні напрямки діяльності на світовому ринку.

Одним з визначальних факторів середовища міжнародного підприємництва останніх десятиліть є процес глобалізації.

В основі терміну «глобалізація» лежить латинське слово *globus* – куля, земна куля, глобус. Від цього слова було утворено прикметник *global* (глобальний) – той, що має відношення до земної кулі, світовий, планетарний. Від слова *global* було утворено дієслово *globalize* (глобалізувати) – перетворювати певне явище на глобальне, «глобалізувати», а також іменник *globalization* (глобалізація) – перетворення певного явища на світове, на таке, яке стосується всієї земної кулі.

Під *глобалізацією* розуміється процес *всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, що веде до формування якісно нового ступеня взаємозалежності країн та перетворення світового співтовариства у функціонально взаємопов'язану цілісну систему.*

В економічному контексті під глобалізацією розуміється перехід до більш інтегрованої та взаємозалежної світової економіки. Так, як зазначається у щорічному звіті Міжнародного валютного фонду зв 2000 рік, «глобалізація, в економічному контексті, означає зростання інтеграції економік країн світу, особливо в частині торгівлі та фінансових потоків. Це поняття також включає рух робочої сили та знань (технологій) через національні кордони»¹.

Активний період глобальної трансформації світової економіки спостерігається з кінця 1980-х років і дотепер. Така трансформація передбачає усе дальший відхід від світу, в якому національні економіки є відносно самодостатніми утвореннями, ізольованими одна від одної бар'єрами, що перешкоджають міжнародній торгівлі та інвестиціям, відстанями, часовими поясами, мовними відмінностями, національними особливостями державного регулювання, культури та методів ведення бізнесу, та наближення до світу, в якому усуваються перешкоди для міжнародної торгівлі та інвестицій, «скорочуються» відстані за рахунок розвитку нових транспортних засобів та

¹ IMF. Annual Report 2000. New York, 2000.

засобів телекомунікації, матеріальна культура стає більш однорідною, національні економіки зливаються у взаємозалежну, інтегровану глобальну економічну систему (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Процес глобалізації світової економіки

Глобалізацію світової економіки зазвичай розглядають в розрізі двох аспектів:

1. *Глобалізація ринків* – злиття історично різних та ізольованих національних ринків в єдиний глобальний ринок. Усунення бар'єрів, що перешкоджають міжнародній торгівлі, спрощує реалізацію товарів підприємств на зарубіжних ринках. В результаті такого процесу вподобання та смаки споживачів в різних країнах також приближаються до єдиної глобальної норми. Прикладом вказаної тенденції є товари, які можна зустріти в різних куточках світу: напої Coca-Cola, ігрова приставка PlayStation, гамбургери McDonald's, кава Starbucks, меблі ІКЕА. Разом з тим, національні відмінності у смаках та уподобаннях споживачів інколи все ж залишаються досить суттєвими. Тому на сьогоднішній день більшість глобальних ринків є не ринками споживчих товарів, а ринками сировини (алюміній, нафта, пшениця), товарів промислового призначення (мікропроцесори, цивільні літаки, комп'ютерне програмне забезпечення, фінансових активів (облігації, євробонди, ф'ючерси тощо).

2. *Глобалізація виробництва* – проведення виробничих операцій у різних країнах світу та організація закупівель деталей, комплектуючих та інших товарів й послуг з різних країн для отримання вигоди від національних відмінностей у вартості та якості факторів виробництва, таких як праця, земля, капітал, технології. За рахунок використання глобальних джерел поставок компанії розраховують скоротити загальні витрати на виробництво своїх товарів або покращити їх якість і функціональність з метою підвищення власної конкурентоспроможності.

В основі тенденції посилення глобалізації лежать три основні чинники (рис. 1.2).

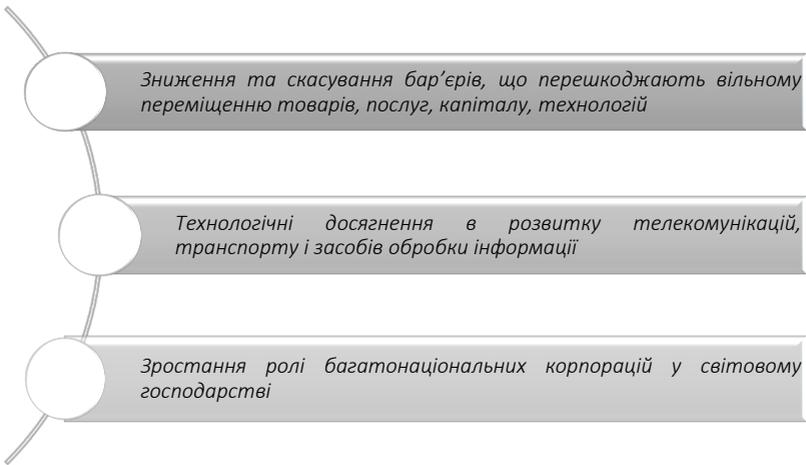

Рис. 1.2. Рушійні сили глобалізації

По-перше, ключовий вплив на глобалізаційні процеси спричинила тенденція скорочення та скасування раніше запроваджених урядами країн перепон на шляху руху товарів, послуг, капіталу у вигляді мит, квот, валютних обмежень тощо. Так, у 1920-30-і роки багато держав застосували суттєві бар'єри, що перешкоджали міжнародній торгівлі та потокам прямих іноземних інвестицій, з метою захисту внутрішніх виробників від іноземної конкуренції. Наслідками одностороннього введення обмежень окремими країнами стало посилення бар'єрів у відповідь іншими країнами. Результатом такої політики стало падіння світового попиту та початок Великої депресії 1930-х років. По закінченні Другої світової війни навчені гірким досвідом промислово розвинуті країни активізували діяльність у напрямку сприяння вільному пересуванню товарів, послуг і капіталу між країнами. Така діяльність втілювалася у виникненні ГАТТ (Генеральна угода з торгівлі та тарифів) – міжнародної угоди, досягнутої 30 жовтня 1947 року між 23 державами у Женеві (Швейцарія), згідно з якою кожна з них погодилася забезпечувати іншим рівний і недискримінаційний режим торгівлі, скорочувати ставки мит на основі багатосторонніх домовленостей, а також з часом усунути імпорتنі квоти. У 1995 році ГАТТ перейменовано у СОТ (Світова організація торгівлі), яка дотепер провадить активну діяльність у сфері лібералізації міжнародного руху товарів та послуг. Завдяки тенденції зниження торгових та інвестиційних бар'єрів на сьогоднішній

день міжнародні підприємства мають змогу проектувати товар в одній країні, виготовляти необхідні деталі в іншій, складати готові вироби в третій, а потім продавати їх по всьому світу.

По-друге, глобалізація була би неможливою без високих темпів науково-технічного прогресу. Зниження торгових бар'єрів зробило глобалізацію ринків і виробництва теоретично можливою. А реальністю сьогоднішнього дня її зробили технологічні зміни. Після закінчення Другої світової війни світ став свідком небаченого раніше прогресу в телекомунікаціях, обробці інформації та розвитку транспортних засобів. Особливу роль в процесі глобалізації відіграли такі технічні досягнення як:

- створення мікропроцесорів, що забезпечило появу високопродуктивної та недорогої обчислювальної техніки, сучасних засобів телекомунікацій із застосуванням систем супутникового, оптоволоконного та безпроводного зв'язку. Слід відзначити особливу роль появи Інтернету, що став кісткою сучасної економіки;

- поява комерційних реактивних літаків, кораблів з великою вантажопідйомністю та виникнення контейнерного методу транспортування. Так, використання контейнерів кардинально змінило транспортний бізнес, суттєво скоротивши витрати на перевезення товарів на великі відстані завдяки спрощенню операцій завантаження-розвантаження.

По-третє, значний вплив на глобалізаційні процеси у світі спричинила діяльність багатонаціональних корпорацій. Внутрішньофірмовий поділ праці багатонаціональних підприємств, їх активні транскордонні операції, створення ними виробничих, торговельних, інноваційних, фінансових підрозділів у різних куточках світу, які разом утворюють єдину систему інтегрованого виробництва, зробило і продовжує робити вагомий внесок у посилення взаємозалежності країн, яка є ключовою рисою глобалізації.

Сьогодні серед наукових та бізнесових кіл точаться гострі дискусії щодо явища глобалізації. Одні вважають його ключовим феноменом майбутнього світового розвитку, який відкриває перед народами широкі перспективи для співпраці й залучення до користування досягненнями світової цивілізації, інші – чинником зростання нерівності між країнами у розподілі доходів, загрозою зайнятості та життєвих стандартів. Противники глобалізації отримали назву антиглобалістів.

Антиглобалізм – загальний термін, що описує політичну позицію людей, які протистоять політиці глобалізації.

Серед аргументів антиглобалістів слід виділити: скорочення виробничих робочих місць в розвинутих країнах та рівня заробітних плат; забруднення навколишнього середовища та порушення трудового законодавства в країнах,

що розвиваються; обмеження національного суверенітету країн; зростання розриву між багатими та бідними країнами.

Сучасні міжнародні підприємства працюють в умовах глобалізації та під впливом її наслідків. Глобалізаційні процеси як створюють додаткові можливості для підприємств, так і несуть додаткові загрози (рис. 1.3).

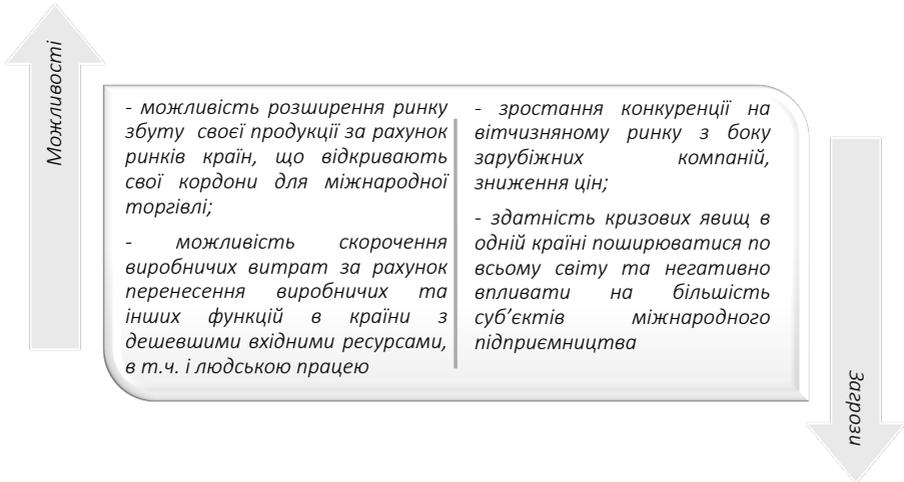

Рис. 1.3. Вплив глобалізації на діяльність міжнародних підприємств

Процеси глобалізації відкривають перед підприємствами можливості доступу до величезного потенціалу світового ринку для налагодження експорту, до світових ресурсів сировини, капіталу, робочої сили та прогресивних технологій, до дешевшого імпорту. Разом з тим, глобалізація несе для підприємств загрозу загострення конкуренції, а також ризики потрапляння під вплив фінансових потрясінь, обумовлених економічними кризами у різних країнах світу. Дійсно, в умовах глобалізації кризи в окремих країнах мають здатність поширюватися по всьому світу. Цього не відбувалося б у ізолюваних від глобальних ринків капіталу країнах.

Отже, процеси глобалізації, маючи свої переваги та недоліки, чинять безпосередній вплив на діяльність міжнародних підприємств, формуючи середовище їх функціонування. Сьогодні суб'єкти господарювання працюють у інтегрованому та взаємозалежному світі, де практично безперешкодно переміщуються товари, послуги, капітал, технології, люди, інформація, легко поширюються ідеї та знання. Усе це формує нові реалії господарської діяльності, які необхідно враховувати та до яких слід dostosовуватися міжнародним підприємствам для забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності діяльності.